

Digitalni aktivizam protiv govora mržnje

priručnik u borbi protiv
e-homofobije/bifobije/
transfobije, mržnje i nasilja

Podgorica, 2023.

Centar za
građansko
obrazovanje

Centre
for Civic
Education

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

DIGITALNI AKTIVIZAM PROTIV GOVORA MRŽNJE

- priručnik u borbi protiv e-homofobije/bifobije/transfobije, mržnje i nasilja -

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Urednica:

Daliborka Uljarević

Autorke:

Željka Četković
Maja Marinović
Marlena Ivanović

Saradnik:

Damir Suljević

Tiraž:

30 primjeraka

ISBN 978-9940-44-055-8

COBISS.CG-ID 26873092

Centar za
građansko
obrazovanje

Centre
for Civic
Education

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

Priručnik je dio projekta „Zajedno protiv predrasuda!“ koji Centar za građansko obrazovanje (CGO) sprovodi uz finansijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava.

Mišljenja, stavovi i informacije izneseni u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stav Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, već su isključiva odgovornost CGO-a.

Digitalni aktivizam protiv govora mržnje

priručnik u borbi protiv
e-homofobije/bifobije/
transfobije, mržnje i nasilja

Sadržaj

01 Uvod str. **5**

02 Osnovni pojmovi str. **7**

03 Posljedice nasilja nad
LGBTIQ+ osobama str. **10**

04 Kako prepoznati nasilje
nad LGBTIQ+ osobama str. **13**

05 Bezbjednost u
digitalnom prostoru str. **17**

06 E-aktivizmom protiv nasilja str. **19**

07 Zakonski okvir prijave nasilja str. **22**

01 | Uvod

LGBTIQ+ osobe u Crnoj Gori, kao jedna od najmarginalizovanijih grupa, često su mete govora mržnje, nasilja i diskriminacije. Online prostor je dodatno proširio takvo štetno ponašanje, pružajući nove dimenzije ljudima da pišu i dijele bilo koji sadržaj, a što prati i kod pojedinih „hrabrost“ da diskriminišu i napadaju osobe ili grupe lica koje su drugačije, pogotovo po pitanju seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Ekspanzija društvenih mreža i online platformi donijela je i porast govora mržnje, nasilja i *cyberbullying-a* dajući vjetar u leđa nasilnicima, ali istovremeno omogućavajući i čuvanje dokaza o ovim nedjelima za procesuiranje nadležnim organima.

Analiza pristupa pravdi za LGBTIQ+ osobe, koju je publikovala Crnogorska LGBTIQ asocijacija Queer Montenegro, bilježi da se od 142 prijave upućene Upravi policije po osnovu diskriminacije LGBTIQ+ osoba, u periodu od 2019. do 2022. godine, 139 (97,89%) odnosilo na uvredljive komentare na račun LGBTIQ+ osoba na društvenim mrežama.

Rezultati *istraživanja stavova javnog mnjenja prema LGBTIQ osobama*, koje je Centar za građansko obrazovanje (CGO) sproveo, ukazuje da je razumijevanje opšte populacije za različite probleme i potrebe LGBTIQ osoba opalo za po makar 10% po različitim aspektima prava LGBTIQ+ osoba. U internom *Izveštaju o pozicioniranosti LGBTIQ osoba tokom i nakon COVID19 pandemije*, koji je uradio CGO, navodi se da se LGBTIQ osobe mahom i suzdržavaju od iskazivanja svoje seksualne orijentacije pred drugima da ne bi trpjeli diskriminaciju i nasilje. Informacije prikupljene sa fokus grupa sa LGBTIQ+ osobama dalje produbljuju saznanja o tome da je većina njih trpjela neku vrstu

diskriminacije i nasilja, a da su online primjeri nasilja išli i do krajnosti poput pozivanja na mržnju prema LGBTIQ osobama ili na samoubistvo.

Uzimajući u obzir navedeno, ovaj priručnik je nastao kao odgovor na sveprisutni online govor mržnje, online nasilje i *cyberbullying* LGBTIQ+ osoba, ali i svih drugih ranjivih grupa. Namjera mu je da pruži informacije i instrukcije radi identifikacije i borbe protiv homofobije/bifobije/transfobije, govora mržnje i nasilja u online prostoru, kao i *cyberbullying-a*. Takođe, priručnik ima za cilj da ojača senzibilisanost i osviješćenost građana i građanki Crne Gore o pravima LGBTIQ+ osoba, problemima i izazovima sa kojima se suočavaju u Crnoj Gori, ali i da stimuliše pozicioniranje građana i građanki, a posebno mladih, kao zagovarača/ica ljudskih prava i aktivista/kinja koji prihvataju različitosti i doprinose smanjenju govora mržnje prema LGBTIQ+ osobama.

Digitalni aktivizam protiv govora mržnje - priručnik u borbi protiv e-homofobije/bifobije/transfobije, mržnje i nasilja nastao je u okviru projekta „Zajedno protiv predrasuda!“ koji CGO sprovodi uz finansijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Cilj projekta je unaprijeđenje stepena prihvatanja LGBTIQ+ osoba od strane građana i građanki Crne Gore kako bi se poboljšao i položaj LGBTIQ+ osoba u crnogorskom društvu, a posljedično i uvećao broj autovanih LGBTIQ+ osoba koje slobodno žive svoj identitet.

02 | Osnovni pojmovi

Homofobija

je mržnja, strah, neprihvatanje osoba koje su homoseksualne orijentacije (gej i lezbejki), kao i nepovjerenje prema njima.

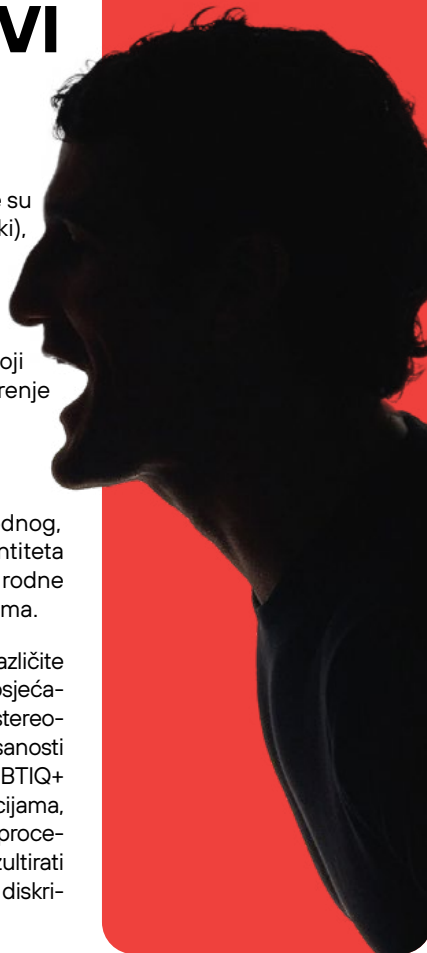
Bifobija

je mržnja, strah, neprihvatanje osoba koji su biseksualne orijentacije, kao i nepovjerenje prema njima.

Transfobija

je mržnja, strah, neprihvatanje ljudi transrodnog, interseksualnog ili rodno varijantnog identiteta ili ljudi koji prosto ne slijede tradicionalne rodne uloge, uz prateće nepovjerenje prema njima.

Homofobija, bifobija i transfobija imaju različite izraze, ali su to primarno negativni stavovi i osjećanja prema LGBTIQ+ osobama, animozitet, stereotipi i predrasude. Zasnivaju se na neinformisanosti o LGBTIQ+ pitanjima, neupoznatosti sa LGBTIQ+ osobama, rigidnim religijskim interpretacijama, naučenim ili usvojenim stavovima tokom procesa socijalizacije i obrazovanja, itd. Mogu rezultirati govorom mržnje, a u ekstremnim oblicima diskriminacijom i zločinom iz mržnje.

Govor mržnje

je svaki oblik izražavanja ideja, tvrdnji, informacija i mišljenja koji širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji prema drugosti i drugačijima. Slično tome, online govor mržnje predstavlja sva takva ponašanja izražena u online prostoru, upotrebom digitalnih tehnologija.

Diskriminacija

se definiše kao svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, prilagođavanju pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Nasilje ili zločin iz mržnje prema LGBTIQ+ osobama

je svako nasilje počinjeno prema osobi zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, a uključuje fizičke napade. Online nasilje je korišćenje digitalnih uređaja ili servisa da se prouzrokuje, podstakne nasilje ili prijeti nasiljem protiv osoba i grupa, kao i svaka online aktivnost koja dovodi do fizičke, psihološke ili emocionalne štete, a može uključiti i iskorišćavanje ranjivosti pojedinca/ke, njegovih ili

njenih nepovoljnih okolnosti. Online nasilje pored direktnog nasilja može prouzrokovati i samopovređivanje kod žrtve nasilja ili samoubistvo.

Cyberbullying

je maltretiranje počinjeno korišćenjem digitalnih tehnologija, a odnosi se na kontinuirano ponašanje koje ima za cilj da zastraši, naljuti ili posrami žrtvu. Uključuje širenje laži o osobi, postavljanje posramljujućih fotografija ili video materijala na online platformama, slanje štetnih, negativnih, lažnih, zlobnih, uvredljivih ili prijetećih poruka, slika, video i drugog sadržaja, imitiranje ili lažno predstavljanje i slanje zlobnih, uvredljivih ili prijetećih poruka drugima kao da to čini osoba koja je žrtva, a preko lažnog profila.

Online govor mržnje, online nasilje i cyberbullying

se odvijaju u online prostoru, na društvenim mrežama, platformama za razmjenu poruka, *gaming* platformama i portalima. Prenosi se preko sms-ova, tekstova, aplikacija, komentara, foruma, *gaming chat*-ova, itd. Može uključivati i podjelu ličnih ili privatnih informacija o nekome radi otkrivanja nečijeg identiteta i podsticanja na mržnju i zločine iz mržnje prema nekome.

Metu

govora mržnje, diskriminacije, nasilja i *cyberbullying*-a po osnovu stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta mogu biti same LGBTIQ+ osobe, ali i njihovi saveznici, podržavaoci, aktivisti, prijatelji i porodica.

Za razliku od govora mržnje, nasilja, *bullying*-a u četiri oka, *cyber* govor mržnje, nasilje i *bullying* ostavlja digitalni trag koji se može koristiti kao dokaz u slučajevima prijave takvog ponašanja.

03 | Posljedice nasilja nad LGBTIQ+ osobama

Emocionalne posljedice govora mržnje, nasilja i cyberbullying-a prema LGBTIQ+ osobama obuhvataju stres, osjećaj izolacije, usamljenosti, obeshrabrenosti i bespomoćnosti, manjak samopouzdanja, itd.

Mentalne posljedice govora mržnje, nasilja i cyberbullying-a prema LGBTIQ+ osobama uključuju anksioznost, depresiju, poremećaj ličnosti, samopovređivanje, okretanje psihoaktivnim supstancama, samodestruktivno ponašanje, suicidalnost, itd.

Ove se posljedice često i preklapaju, s tim da mentalne posljedice imaju dugotrajniji uticaj na osobu i zahtijevaju profesionalnu psihoterapijsku pomoć i podršku.

Fizičke posljedice govora mržnje, nasilja i cyberbullying-a prema LGBTIQ+ osobama obuhvataju fizičke povrede koje su rezultat

fizičkog napada na LGBTIQ+ osobu, dugoročne i hronične zdravstvene probleme, hroničan stres koji se manifestuje kroz zdravstvene probleme poput povraćanja, vrtoglavice, glavobolja, i sl. Samopovređivanje se, takođe, iako je mentalna posljedica, manifestuje fizički zadavanjem povreda sebi kako bi se olakšao stres i anksioznost. Zatim, korišćenje psihoaktivnih supstanci, kao pokušaj bijega iz realnosti, može imati razoran uticaj na organizam i izazvati zavisnost. I samodestruktivno ponašanje u smislu prejedanja, manjka apetita, preuzimanja nepotrebnih rizika, i sl. predstavljaju dio ovih posljedica.

Sve su ovo načini na koji se manifestuje stres, anksioznost, depresija i ostale emocionalne i mentalne posljedice, pored onih koje su proživljene fizičkim napadom na LGBTIQ+ osobu, i načini na koji se tijelo i sama ličnost nastoji nositi sa proživljenom traumom.

Govor mržnje, kroz koji nasilnici oblikuju svoju homofobiju/ bifobiju/transfobiju, LGBTIQ+ osobe trpe kontinuirano, neki čak i prije nego i sami shvate da su drugačiji. Nažalost, LGBTIQ+ osobe se često navikavaju da trpe takvo ponašanje, obeshrabreni da prijave mržnju i nasilje, i uvjeravajući sebe da to što proživljavaju nije dovoljno ozbiljno. Oni nemaju dovoljno povjerenja da će biti adekvatno tretirani od strane nadležnih organa kojima bi trebalo takve slučajeve da prijave, niti da će procesuirana djela dobiti odgovarajuću sankciju, a njihov identitet ostati zaštićen. Na drugoj strani, vjeruju da će biti dodatno viktimizovani ili da će njihovi članovi porodice biti meta napada. O tome svjedoče i iskustva LGBTIQ+ osoba o govoru mržnje i zločinu iz mržnje, kao i o pretrpljenoj diskriminaciji i nasilju, koja se navode i u analizi pristupa pravdi za LGBTIQ+ osobe Crnogorska LGBTIQ+ asocijacija Queer Montenegro. „Najviše je taj govor koji svakodnevno čuješ i koji sam slušao tokom odrastanja, od toga 'gej si' a ni sam nisam znao šta je gej“ ; „Zločin iz mržnje je kad te

Govor mržnje, kroz koji nasilnici oblikuju svoju homofobiju/ bifobiju/ transfobiju, LGBTIQ+ osobe trpe kontinuirano, neki čak i prije nego i sami shvate da su drugačiji

prebiju u srednjoj školi usred parka, kad te u osnovnoj školi siluju. Zločin iz mržnje je kad te tuku osam godina škole samo zbog toga što neko pretpostavlja da si gej, u srednjoj školi kad te u sali za fizičko njih četvorica tuku, kad ti slome neonku u ranac, pa ti iskrvariš ruku. Zločin iz mržnje je kad te brat rođeni bije” ; „Nisam znao šta znači seksualna orijentacija, ali sam bio diskriminisan zbog toga što sam bio drugačiji, (---) ako prekrstim noge na pogrešan način...” ; „Ja mislim da bukvalno će god izađeš, što god biraš da uradiš taj dan, pitanje je hoće li me ubiti neko.” – neka su od podijeljenih iskustava LGBTQ+ osoba koje su trpjele i trpe nasilje u različitim oblicima.

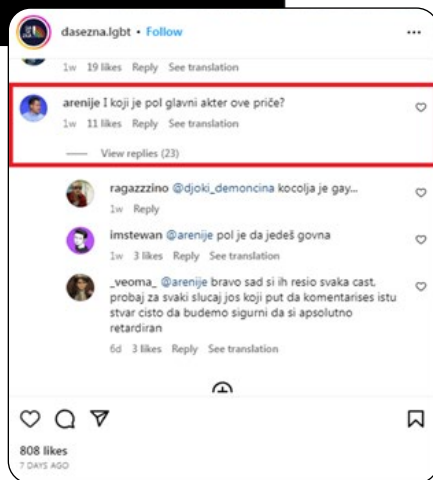
04 Kako prepoznati nasilje nad LGBTIQ+ osobama

Korišćenje društvenih mreža, ostavljanje komentara na portalima, kao i drugi vidovi online izražavanja nose mnoštvo pozitivnih, ali i negativnih strana. Nažalost, pozitivne strane sve više padaju u drugi plan kao posljedica nesmotrenog korišćenja platformi.

Nasilje u online prostoru manifestuje se na razne načine. Vrijeđanje, omalovažavanje, prijetnje, širenje govora mržnje, kao i pozivi na nasilje - neke su od pojava koje u virtuelnom svijetu mogu biti upućene svima. A nerijetko su neki od najnemilosrdnijih izraza takvog ponašanja usmjereni prema LGBTIQ+ zajednici, osobama koje ih podržavaju, kao i osobama koje podsjećaju na njih.

Nasilje se ispoljava ne samo na osnovu polne, već i na osnovu rasne i nacionalne pripadnosti, uz negativan komentar ili prijetnju LGBTIQ društvu. Aktivisti i aktivistkinje često

Podsjećaju na značaj medijske pismenosti, kao i svijesti koja je neophodna pri izražavanju na online platformama, ali se evidentno da to ne doživljava dovoljno ozbiljno. Upućivanje prijetnji, komentara omalovažavajućeg ili/ i uvredljivog sadržaja na osnovu bilo koje njegove/njene karakteristike, ne samo da degradira pojedinca, već i cijelo društvo.

Primjer 1:
Govor mržnje
usmjeren prema
LGBTIQ+ osobi

Brojne su inicijative koje pozivaju na veću odgovornost nosioca platformi u online prostoru kako bi se ovom problemu stalo na kraj, a kad su u pitanju mediji Zakon o medijima to strogo reguliše, uz napomenu da tu izostaje adekvatna primjena ovih zakonskih odredbi.

No, podjednako je važno pozvati korisnike da razmisle kakve posljedice ova vrsta nasilja uzrokuje. To se, takođe, odnosi i na osobe koje u „šaljivom“ duhu podijele sadržaj na društvenim mrežama, povrijeđivši nekog jer je „drugačiji“. Kontekst šale i nasilja se često pogrešno tumače, a i pogrešno koriste. Tako nerijetko nakon nekog uvredljivog komentara, i nakon već nanijete štete nekome, uslijedi komentar „šalio/la sam se“ ili se pristupi brisanju komentara, odnosno objave. Nažalost, posljedice koje pojedinac proživljava nakon nečije „šale“ ili nesmotrenog pisanja mogu biti dalekosežne.

Prijavljen govor mrznje i prijetnje ubistvom psihologu Petru Markoviću

Izvor: Cdm 07:21 (30)

draginja_yuksanovic • Follow

draginja_yuksanovic Stop nasilju, prijetnjama, mizoginijama, seksizmima, stop primitivizmu! Puna podrška vrsnom intelektualcu, ovom mladom čovjeku i mom prijatelju Petru. Nadležni nasinike da privedu pravdi.

biljana.josic.777 Napredna Draginja,mrzi samo Srbe.Da li ovaj psiholog radi sa decom obucen u hajinu?

Jelenaplamenac4058 D

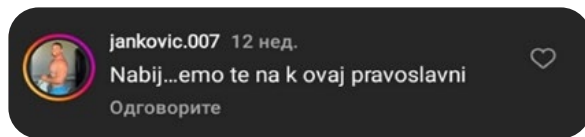
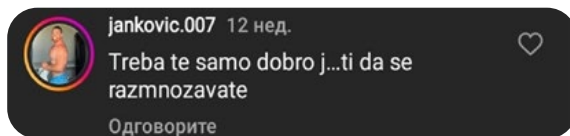
da_te_priupitam Пих ово психолог а ја мислио случај за психолога.

Jelenaplamenac4058 Stop nasilju

394 likes MAY 8

Primjer 2: Govor mržnje upućen LGBTIQ+ osobi

LGBTIQ+ osobe dugo preživljavaju fizičko nasilje i pozivaju na jednakost. U realnom svijetu barem imaju priliku da vide ko ih fizički ili verbalno zlostavlja, dok to u virtuelnom nije uvijek moguće. Dodatna posljedica je i što nasilnik kroz svoj javni komentar eksponira žrtvu nasilja javnosti. Šta dijelimo na društvenim mrežama, kome je to vidljivo, i da li naša objava može nekoga uvrijediti mora biti nešto o čemu ćemo misliti ukoliko želimo da koristimo društvene mreže na valjan način.

Primjer 3: Dva komentara iste osobe na društvenoj mreži u širenju govora mržnje

Svijest o širenju sadržaja na društvenim mrežama i ostalim online platformama treba biti podstaknuta razmišljanjem o tome kako bi se mi osjećali da nas neko na sličan način uvrijedi, omalovaži, seksualno uznemirava, uhodi ili nam zaprijeti. Nekada je namjera sadržaja koji plasiramo da se približimo većini, odnosno da objavimo nešto što je širim masama „prihvatljivo“, a ne razmišljamo da li će ta „šaljiva“ objava, ili „oštriji“ komentar predstavljati vid nasilja nad nekim kome je upućen. Takođe, potrebno je obratiti pažnju na činjenicu da je virtuelni svijet zapravo podijum dostupan svima, i naša „šala“ ili neki meme-ovi kojim smo uvrijedili nekoga bivaju ispraćeni od strane ljudi koje možda nužno i ne poznajemo.

05 Bezbjednost u digitalnom prostoru

Društvene mreže su postale sastavni dio našeg života, a posebno je to izraženo kod mladih. Istraživanje CGO-a iz decembra 2022. godine, između ostalog, ukazuje i da su društvene mreže za skoro 80% mladih primaran izvor informisanja o aktuelnim političkim dešavanjima. Dodatno, mladi u Crnoj Gori, starosne dobi od 18 do 34 godine, najviše se informišu putem društvenih mreža i portala, pri čemu najmlađi najviše konzumiraju društvene mreže (skoro 50%), pokazalo je i istraživanje Medijske asocijacije Jugoistočne Evrope (MAJE) u Crnoj Gori iz aprila 2023. godine. Tim prije se ne mogu zanemariti sve vidljivije i negativne posljedice koje društvene mreže stvaraju.

Svaki put kada nešto objavljujemo na društvenim mrežama očekujemo da se osjećamo dobro zbog trenutnog zadovoljstva koji se postiže lajkovima. Međutim, u ovom je i zamka. Osim izostanka pozitivne reakcije koju smo htjeli, možemo dobiti i negativne komentare. Teško je nagovoriti bilo koga da odustane od korišćenja društvenih mreža, ali je neophodno znati korake kako bi zaštitili nalog na društvenim mrežama, odnosno privatnost, i izbjegli potencijalne zloupotrebe.

Uz kreiranje naloga na društvenim mrežama, neophodno je odrediti *koliko ćete biti otvoreni na društvenim mrežama* -

80%

mladih koristi društvene mreže kao primaran izvor informisanja o aktuelnim političkim dešavanjima

kakve ćete informacije o sebi dati (ime i prezime, datum rođenja, mjesto u kojem živite, obrazovanje, finansijske podatke, itd), koje stavove i fotografije ćete učiniti javnim, i slično. U doba ekstremne otvorenosti u online prostoru moramo odlučiti šta je dovoljno, a šta previše. Zato prije objavljivanja fotografija/komentara/stavova – statusa, *izaberite kome će vaš profil ili objava biti vidljivi* – samo vašim prijateljima, samo nekim vašim prijateljima, ili će biti sve javno.

Empatija je ključna za razumijevanje ljudi, čak i u online prostoru, i zato treba imati na umu da nedostatak poštovanja ili ponižavanje mogu imati ozbiljne posljedice kako po vas, tako i po druge. I prije nego što objavite nešto na društvenim mrežama, *razmislite i zapitajte se kako biste se osjećali da vam neko to isto učini i kako biste reagovali na takvo ponašanje*.

Objavljivanje fotografija/komentara koje promovišu nasilje i diskriminaciju može imati ozbiljne negativne posljedice, uključujući zabranu pristupa društvenim mrežama, ali i probleme pred nadležnim organima. Stoga je važno *biti svjestan posljedica* i pažljivo ih razmotriti prije objavljivanja sadržaja na mreži, jer će one nositi neki vid odgovornosti.

06 | E-aktivizmom protiv nasilja

Širenje govora mržnje na online platformama djeluje kao problem za koji ne postoji prevencija ili rješenje. Međutim, kako bi se preventivno zaštitili od online nasilja i širenja govora mržnje, na raspolaganju imamo nekoliko opcija koje nude i same društvene mreže:

opcija na Facebook-u kojom pojedinca brišete sa liste prijatelja. Nećete moći da vidite nijednu od privatnih komponenti njihovog profila, ali ni oni neće moći da vide nijednu od privatnih komponenti vašeg profila;

na Facebooku-u vi i pojedinac i dalje ostajete prijatelji, no najnoviji sadržaj koji oni prosljeđuju neće se pojavljivati među novostima. S druge strane, na Instagramu i Twitter-u ova opcija je identična raskidu prijateljstva na Facebook-u;

blokiranje (*block*)

pojedinac neće moći vidjeti vaše objave, jer neće moći ni na koji način vidjeti vaš profil;

ograničenje (*restrict*)

opcija između funkcija „utišavanje“ i blokiranje. Pojedinac će moći da vidi vaše objave, ali interakcije njegovog profila sa vašim neće biti vidljive nikome, te ćete komentare, poruke i druge akcije primati samo ako ih prethodno odobrite;

„utišajte“ pojedinaca (*mute*)

ukoliko ne želite da nekoga „otpratite“, a njegove/njene objave vas uznemiravaju na neki način, aktiviranjem ove opcije objave sa odabranog profila više se ne prikazuju među vašim novostima;

prijavlivanje (*report*)

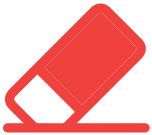
prijavlivanje uvredljivih i zlonamjernih komentara, fotografija i poruka i traženje njihovog uklanjanja sa društvene mreže. Društvene mreže objašnjavaju svoje procedure i mehanizme

za prijavu govora mržnje i *cyberbullying-a* u okviru njihovih korisničkih funkcija;

sakrivanje (*hide*) komentara pojedinaca

komentari se skrivaju ili filtriraju pomoću postavke koja je podrazumijevana za sve korisnike, uz mogućnost personalizovanja liste odnosno kreiranja sopstvene liste riječi ili izraza koje ne želite na svom profilu;

brisanje objava i komentara (*delete*)

ovakvom kontrolom objava moguće je trajno ukloniti uvredljive i neprikladne komentare ili kompletan post sa komentarima;

zabrana komentarisanja na određenim postovima

komentari su u ovom slučaju zabranjeni za (ne)poželjne prijatelje/pratioce na društvenim mrežama.

Takođe je od velike važnosti prepoznati nasilje koje nije direktno upućeno nama, i reagovati na njega. To uključuje prijavljivanje profila/objave/fotografije/videoa/stranice/grupe/poruke/event-a nadležnoj platformi zbog širenja mržnje ili nasilja, a koji je protivan standardima zajednice. Bitno je i napomenuti da nije preporučljivo dalje širenje te objave, kako bi se nasilje suzbilo, a privatnost žrtve nasilja zaštitila.

07 | Zakonski okvir prijave nasilja

Kako je već navedeno, same LGBTIQ+ osobe su generalno obeshrabrene da prijave slučajeve govora mržnje, diskriminaciju, nasilje i *cyberbullying-a* iz različitih razloga, a prvenstveno jer smatraju da to što se njima dešava nije dovoljno ozbiljno, da ima gorih slučajeva i da je moglo biti gore, čak i ako trpe i teško fizičko nasilje.

Važno je prijaviti nasilje i kad ste žrtva i kad svjedočite nasilju, ili imate uvid u posljedice nasilja kroz kontakt sa žrtvom. Nasilje nad LGBTIQ+ osobom i bilo kojom drugom žrtvom može prijaviti i svjedok ili prijatelj, poznanik, saveznik, ali izričito uz saglasnost žrtve. Mnoge LGBTIQ+ osobe nijesu javno autovane tako da bi prijava nasilja za njih značila i da navedu motiv napada, a u tim slučajevima bi morali da kažu da je to zbog seksualne orijentacije ili drugačijeg rodnog identiteta, što bi ih autovalo pred organima vlasti koji primaju prijave. Nadležni organi često ne mogu da garantuju anonimnost, odnosno zaštitu identiteta žrtve, te se one zbog toga odlučuju da nasilje i ne prijave. Dakle, nasilje nad LGBTIQ+ osobom bilo koje vrste treba prijaviti uz saglasnost same žrtve i njen pristanak. Ipak, kada je govor mržnje ili neki oblik nasilja usmjeren prema cijeloj populaciji ili dijelu te populacije, i kada se on ne vezuje za jedno lice ili pojedince čiji bi pristanak bio potreban, prijavu može podnijeti bilo ko.

Homofobija, bifobija, transfobija, govor mržnje, diskriminacija i nasilje prema LGBTIQ+ osobama se prijavljuju Upravi policije, odnosno tužilaštvu, a najčešće na osnovu odredbi Zakona o zabrani diskriminacije, Krivičnog zakonika, Zakona o javnom redu i miru, itd. Prekršajne, odnosno krivične prijave mogu uputiti neposredno u službenim prostorijama Uprave policije, odnosno tužilaštva, kao i putem pošte ili upotrebom elektronskih komunikacionih sredstava (e-mail).

Zakon o zabrani diskriminacije Crne Gore diskriminaciju definiše kao svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, prilagođavanju pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Govor mržnje, kao jedan od posebnih oblika diskriminacije, Zakon o zabrani diskriminacije Crne Gore definiše kao svaki oblik izražavanja ideja, tvrdnji, informacija i mišljenja koji širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjina.

Zakon o zabrani diskriminacije prepoznaje i diskriminaciju

po osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika kao svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica ili grupe lica po osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika. Ističe se da svako ima pravo da izrazi svoj rodni identitet, seksualnu orijentaciju i/ili interseksualne karakteristike, i da niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svom rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama.

Međutim, Zakon o zabrani diskriminacije sva navedena djela tretira kao prekršaje za koje propisuje sankcije u vidu novčanih kazni u rasponu od 1.000 EUR do 20.000 EUR.

S druge strane, Krivični zakonik Crne Gore propisuje posebnu okolnost za odmjeravanje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje. *„Ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeliti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela,“* stoji u Krivičnom zakoniku. Pored generalno propisane otežavajuće okolnosti, Krivični zakonik za određena krivična djela kao posebno otežavajuću okolnost propisuje situacije ako je djelo učinjeno iz mržnje, tretirajući takva krivična djela kao kvalifikovana, čime se i pooštravaju sankcije za ta krivična djela. Krivični zakonik kao krivično djelo predviđa i povredu ravnopravnosti te navodi da ko, između ostalog i zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta, drugome uskrati ili ograniči ljudska prava i slobode utvrđene Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima ili mu na osnovu ove razlike daje povlastice ili pogodnosti, kazniće se zatvorom do tri godina. Osim toga, Krivičnim zakonikom se prepoznaje i krivično djelo rasne i druge diskriminacije pa se navodi da će kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina biti kažnjen

onaj ko, između ostalog i zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta, krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore. Konačno, Krivični zakonik predviđa da ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira mržnju ili netrpeljivost po osnovu rase, pola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili drugog ličnog svojstva ili podstiče na rasnu ili drugu diskriminaciju, biće kažnjen zatvorom od tri mjeseca do tri godine. Dakle, po osnovu diskriminacije motivisane seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom, Krivični zakonik propisuje zatvorske kazne u rasponu od šest mjeseci do pet godina i ta se djela klasifikuju kao krivična djela.

Po Zakonu o javnom redu i miru, kao prekršaji su definisani oni kojima se narušava javni red i mir, tj. radnje kojima se na nedozvoljen način remeti mir, rad ili normalan način života građana, stvara nemir, neraspoloženje, uznemirenost ili ometa kretanje građana na ulicama i drugim javnim mjestima ili ometa ostvarivanje njihovih prava i obaveza, vrijeđa moral, ometa rad državnih organa i službenih lica u vršenju ovlašćenja, ugrožava opšta bezbjednost ljudi i imovine, kao i druge radnje utvrđene ovim zakonom. Prekršaji kojima se narušava javni red i mir su i radnje učinjene posredstvom elektronskih komunikacionih mreža, kao i putem oglasnih i reklamnih objekata i panoa. Po Zakonu o javnom redu i miru, u zavisnosti od prekršaja, propisuju se sankcije u rasponu od 50 EUR, koliko iznosi minimalna novčana kazna, do kazne zatvora od 60 dana, koliko je maksimalno trajanje kazne zatvora po tom zakonu.

Znači, najstrože sankcije uvodi Krivični zakonik koji klasifikuje krivična djela, a najmanje sankcije su u skladu sa Zakonom o javnom redu i miru a po osnovu kojeg se najčešće i kategorišu djela učinjena na štetu LGBTIQ+ osoba koji takva djela klasifikuje kao prekršajna.

Prijava homofobičnih, bifobičnih, transfobičnih izjava, komentara i djela, govora mržnje, diskriminacije i nasilja prema LGBTIQ+ osobama je jedan od načina borbe za prava LGBTIQ+ osoba. Važno ga je prijaviti kako bi se nedozvoljeno ponašanje sankcionisalo i kako bi stvorio odvraćajući efekat za druge potencijalne počinitelje takvih djela, ali i da bi se poslala poruka nulte tolerancije na kršenje ljudskih prava LGBTIQ+ osoba.

Pri prijavi nasilja važno je prikupiti dokaze ili svjedoke kako bi se mogao izgraditi čvrst slučaj protiv nasilnika. Digitalne tehnologije ostavljaju digitalni trag koji se može koristiti kao dokaz počinjenog djela i lakše se time može prijaviti. Ono što je najvažnije jeste ne prećutati govor mržnje, pogotovo na internetu, ne nastaviti *skrolovanje* kad vidimo homofobične sadržaje ili *cyberbullying*, ne zažmuriti na diskriminaciju i nasilje, već reagovati protiv počinitelja i dati podršku žrtvi.

